

Sisäministeriö
VN/5349/2024-SM-3
rajavartiolaivos@raja.fi (tiedoksi VPRVLEoikeudellinenosa@raja.fi)

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto hallituksen esitysluonnokseen laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyin maahantulon torjumiseksi

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa, mutta toistaa aiemmat huomautuksensa lyhyistä lausuntoajoista ja siitä, ettei lausuntoja pyydetä julkisesti lausuntopalvelun kautta. Lyhyiden lausuntoaikojen perusteleva hallituksen kiireellä toteuttaa hallitusohjelmaansa ei ole kestävä ja heikentää lainvalmistelun laatua.¹ Tämänkertainen kymmenen päivän lausuntoaika lienee lyhydessään ennätyksellinen, vaikka kyseessä on poikkeuslaki, jossa kajotaan ehdottomaan ihmisoikeuteen hakea kansainvälistä suojelua.

Esitysluonnoksen keskeiset ehdotukset

Uudessa poikkeuslaissa säädettäisiin edellytyksistä, joiden vallitessa valtioneuvoston yleisistunto voisi päättää rajoittaa väliaikaisesti kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten vastaanottamista. Rajoitus koskisi tiettyä rajattua osaa valtakunnanrajaa ja päätöksen voisi tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan. Lain tavoitteena on Suomen täysivaltaisuuden tai kansallisen turvallisuuden varmistaminen.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Esitysluonnoksessa sanoitetaan vuolaasti ja toistuvasti, miten Suomen täysivaltaisuutta on pyritty loukkaamaan ja kuinka poikkeuslain säätäminen olisi tarpeellista kansallisen turvallisuuden nimissä. Taustaosiossa maahantulon häiriötilanteiden kuvailussa kiedotaan hybridivaikuttaminen ja yleiset muuttoliikkeen uhkakuvat yhteen. Toistuvasti todetaan maahantulon Eurooppaan olevan kasvussa, joskaan tutkimustietoon asiassa ei viitata. On tosiasia, että Suomi on päässyt helpolla EU:n ulkorajavalvonnassa; Välimeren ylittävien aiheuttama paine ei ole yltänyt unionin pohjoiseen kolkkaan asti. Suomi on ehtinyt myös tottua siihen, että neuvostoaikana erittäin suljetulla rajalla on jatkettu edelleen toimivaa yhteistyötä sekä tiukkaa rajavalvontaa, vaikkei siihen ole kansainvälistä velvoitetta. Päinvastoin; oikeus lähteä maasta, myös Venäjältä, on mm. YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa suojattu ihmisoikeus.²

¹ ks. esim. Oikeuskanslerin [ratkaisu](#) 29.1.2024

² OT, professori Martin Scheinin lausunnossaan käsillä olevaan hallituksen esitysluonnokseen VN/5349/2024, s. 2.

Lausunnonantajien on melko mahdotonta arvioida tekstin osuutta, jossa kuvaillaan Venäjän viranomaisten toimintaa Suomen itärajalla ja todetaan (s. 9), että esimerkiksi Vaalimaalla ”oli syksyllä ajoittain välitön uhka suuremman maahantulijoiden joukon maahan tunkeutumisesta suuren lukumäärän tai väkivallan avulla”. Todetaan myös, että maastorajan ylittäneiden ”tapaukset kertovat merkittävästä maahanpyrkijöiden paineesta”. Koska esitysluonnoksessa ei ole esitetty tiedon lähteitä, on mahdoton kommentoida, vaikuttavatko tällaiset uhka-arviot realistisilta. On kuitenkin huomattava, että rajan yli on kautta aikain tullut yksittäisiä ihmisiä, olivat he sitten turvapaikanhakijoita tai muilla perusteilla tulevia, eikä heistä ole katsottu olevan erityistä uhkaa. Nyt julkisessa keskustelussa esiintyy monenlaisia uhkakuviu, jotka perustuvat lähinnä stereotypioihin esimerkiksi Lähi-Idästä tai Afrikan sarvesta tulevista turvapaikanhakijoista. Lainsäädäntö ei luonnollisesti voi perustua epämääräisiin uhkakuviin, vaan perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamiseen johtavien toimien tulee olla oikeasuhtaisia maahanpyrkijöiden ihmisoikeuksille aiheutuvaan haittaan nähden ja niiden perusteiden selkeät ja tarkkarajaiset.

Yleisenä huomiona Lastensuojelun Keskusliitto toteaa, että esitys on selkeästi ristiriidassa sekä Suomen kansainvälisten veloitteiden että perustuslain kanssa, kuten kansainvälisen oikeuden asiantuntijat ovat tuoneet jo esille lausuntoaikana ja kuten esitysluonnos itse toistuvasti myös toteaa.

Hallituksen esityksessä myönnetään, että turvapaikkahakemuksen jättämisen estäminen olisi ongelmallista perustuslain ja ihmisoikeusveloitteiden kannalta. (s. 39) Esityksessä vedotaan siihen, että kyseessä on poikkeustilanteissa käyttöön otettava menettely. Keskusliitto muistuttaa, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuim on oikeuskäytännössään korostanut turvapaikanhakijan menettelyllisten oikeuksien velvoittavuutta ja turvaamista myös poikkeuksellisissa oloissa. Tuomioistuim on pitänyt erityisen keskeisenä tosiasiallista mahdollisuutta jättää kansainvälistä suojelua koskeva hakemus siten, että se tulee asiallisesti vireille.

Ehdotuksen mukaisen rajoituspäätöksen alueella maahanpääsyn epäämisestä ja maasta poistamisesta ei tehtäisi päätöstä, eikä toimintaan sovellettaisi ulkomaalaislain sisältämiä menettelysäännöksiä koskien mm. tulkkausta ja oikeusapua. Ehdotettu menettely olisi ongelmallinen perustuslain näkökulmasta, sillä perustuslain takaamaa maahanpyrkijän oikeutta saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä tuomioistuimessa tai muussa toimivaltaisessa viranomaisessa ja oikeutta saada päätös ei noudatettaisi. Lisäksi oikeus hakea muutosta päätökseen jäisi toteutumatta, sillä päätöstä ei ensinnäkään annettaisi.

Keskusliitto jättää esitysluonnokseen olennaisesti liittyvän Suomen perusoikeusjärjestelmän ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten välisen suhteen tarkemman arvioinnin alan asiantuntijoille ja keskittyy lausunnossaan tarkastelemaan hallituksen esitystä haavoittuvassa asemassa olevien näkökulmasta.

Haavoittuvassa asemassa olevien tunnistaminen puutteellista

Jos esitysluonnoksesta päädytään muokkaamaan eduskunnalle annettava lakiesitys, Keskusliitto painottaa, että haavoittuvassa asemassa olevien, kuten lasten ja lapsiperheiden, oikeuksien turvaaminen on välttämätöntä. Jollei se voi toteutua tarkasteltavana olevan poikkeuslain kautta, on pitäydyttävä jo olemassa olevien laajamittaiseen maahantuloon tarkoitettujen valmiussuunnitelmien päivittämisessä.

Hallituksen esityksen mukaan valtioneuvoston päätöksessä tarkoitetulla alueella vaikuttamisen välineenä olevan maahantulijan maahanpääsy estettäisiin tai hänet poistettaisiin maasta eikä hänen kansainvälisen suojelun hakemusta otettaisi vastaan. Ehdotetun 5 §:n mukaan kansainvälistä suojelua koskeva hakemus otettaisiin kuitenkin poikkeuksellisesti vastaan, jos se olisi toimivaltaisen viranomaisen tekemän tapauskohtaisen arvion mukaan tarpeen lapsen, vammaisen henkilön tai muun erityisen haavoittuvassa asemassa olevan henkilön oikeuksien turvaamiseksi taikka jos voidaan riittävällä varmuudella arvioida, että henkilö on todellisessa vaarassa joutua kuolemanrangaistuksen, kidutuksen tai muun epäinhimillisen tai ihmisarvoa loukkaavan kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi (s. 38). Keskusliiton mukaan haavoittuvassa asemassa olevien tunnistaminen rajalla on kuitenkin lähes mahdotonta, sillä kaikki haavoittuvaisuudet eivät ole näkyviä. Asiaa sivuttiin myös rajamenettelyn käyttöönottoa koskevassa hallituksen esitysluonnoksessa (VN/22620/2023), jossa kuitenkin oli kyseessä jonkinlainen menettely, jossa Maahanmuuttovirastolla olisi mahdollinen rooli haavoittuvuuksien tunnistamisessa. Nyt esillä oleva toimi ei olisi vastaavanlainen menettely, vaan käytännössä ”takaisintyöntö” (push back), jolloin rajalla vain kieltäydytään ottamasta vastaan turvapaikkahakemuksia, jos näkyviä haavoittuvaisuuksia ei havaita.

Hallituksen esityksen mukaan (s. 61) arvioinnit kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen vastaanottamisen tarpeesta tekisi toimivaltainen viranomainen eli lähtökohtaisesti Rajavartiolaitos tai muu rajatarkastusviranomainen maahanpyrkijän kohdatessaan. Esityksen mukaan haavoittuvassa asemassa olevan ihmisen tunnistaminen tapahtuisi ensisijaisesti fyysisiä ominaisuuksia arvioimalla, mutta mahdollisesti myös henkilöllisyysasiakirjojen perusteella. Keskusliitto huomauttaa, että huolimatta siitä, mitä koulutusta rajaviranomaisille annetaan, kaikkia haavoittuvassa asemassa olevia on mahdoton tunnistaa fyysisten ominaisuuksien tai henkilöllisyysasiakirjojen perusteella ilman tarkempaa selvittämistä. Lasten tunnistaminen olisi puutteellista, sillä joitain 16–17-vuotiaita nuoria voi olla mahdoton tunnistaa alaikäisiksi fyysisten ominaisuuksien perusteella, eikä heillä välttämättä ole matkustusasiakirjoja saatavilla. Näkymättömistä sairauksista ja vammoista kärsivät, ihmiskaupan tai väkivallan uhriksi joutuneet, vähemmän näkyvästi raskaana olevat naiset ja vähemmistöön kuulumisen perusteella vaarassa olevat henkilöt jäisivät tunnistamatta haavoittuvassa asemassa olevina henkilöinä. Lisäksi haavoittuvan aseman arvioiminen fyysisten ominaisuuksien perusteella asettaa haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, kuinka helposti haavoittuva asema on tunnistettavissa.

Hallituksen esityksen mukaan (s. 61) 5 §:n poikkeussäännöksellä turvattaisiin lasten, vammaisten henkilöiden ja muiden erityisen haavoittuvassa asemassa olevien oikeudet mahdollistamalla tällaisten henkilöiden hakemusten vastaanottaminen yksittäisissä tapauksissa. Yllä esitetyn perusteella tämä väite ei kuitenkaan toteutuisi, sillä vain osa haavoittuvassa asemassa olevista voitaisiin tunnistaa. Hallituksen esityksessäkkin myönnetään, että jos turvapaikkahakemusta ei tutkittaisi asianmukaisesti, viranomaisen olisi

käytännössä mahdotonta saada tietoa henkilön mahdollisesta riskistä joutua esimerkiksi vainotuksi tai kidutetuksi (s. 39). Tämä osoittaa, että haavoittuvaisuuksien tunnistaminen vaatii henkilön yksilöllisen tilanteen kokonaisvaltaista arvioimista, jota rajavartiolaitosviranomaiset ei ole kykenevä tekemään rajalla maahanpyrkijän fyysisten ominaisuuksien ja henkilöllisyysasiakirjojen perusteella. Haavoittuvaisuuksien tunnistamiseksi on tarpeellista kuulla hakijaa, tarkastella todistusaineistoa ja arvioida hakijan lähtömaasta saatavilla olevaa tietoa, jota varten turvapaikkaprosessi on olemassa.

Hallituksen esityksessä todetaan, että tilanteessa, jossa lapsen hakemus otettaisiin vastaan, arvioitaisiin tapauskohtaisesti tarve vastaanottaa lapsen lisäksi myös hänen perheenjäsentensä hakemukset (s.41). Epäselväksi jää, millä perusteella arviointi tehtäisiin. Keskusliitto muistuttaa, että lapsen etu tulee lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaan huomioida ensisijaisena harkintaperusteena kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa ja perhe-elämän suoja tulisi ottaa arvioinnissa huomioon. Lapsen hakemuksen vastaanottamisen yhteydessä tulisi ottaa vastaan myös hänen perheenjäsentensä hakemukset.

Hallituksen esityksessä todetaan, että ehdotettava sääntely sisältäisi riskin siitä, että kidutuksen kiellon ja kuolemanrangaistuksen kiellon noudattamista ei voitaisi välttämättä aina täysimääräisesti varmistaa. (s. 41) Keskusliitto huomauttaa, että näistä perustavanlaatuisista perus- ja ihmisoikeuksista ei voida poiketa edes poikkeustilanteissa. Haavoittuva asema ja mahdollinen hengenvaara eivät poistu, vaikka henkilö saapuisi rajalle välineellistetyn maahantulon kautta ja useat itärajalle saapuneet turvapaikanhakijat ovat kotoisin maista, joista tulevien suojelun tarve on tunnistettu.